

Sveitarfélagið Skagaströnd
Túnbraut 1-3
545 Skagaströnd

Garðabær, 26. maí 2022
Málsnúmer: 202205-0005
BK/IAS/RTh

Efni: Tillaga að Aðalskipulagi Skagastrandar 2019-2035

Vísað er til auglýsingar Sveitarfélagsins Skagastrandar, dags 12. apríl 2022, um tillögu að aðalskipulagi sveitarfélagsins, þ.e. Aðalskipulag Skagastrandar 2019-2035.

Náttúrufræðistofnun Íslands hefur kynnt sér tillöguna og vill koma eftirfarandi athugasemdum á framfæri:

Frá fyrra skipulagi er gert ráð fyrir talsverðri stækkun skógræktarsvæðis undir hlíðum Spákonufells og meðfram Skagastrandarvegi. Um er að ræða stækkun um ríflega 80 ha. Nálægt skógræktarsvæðinu er votlendi sem nýtur sérstakrar verndar samkvæmt 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd og almennt er mikið um votlendi og graslendi á opnum svæðum sveitarfélagsins þar sem finnast vistgerðir með mjög hátt og hátt verndargildi. Á sömu svæðum má gera ráð miklum þéttleika vaðfugla en hugmyndir um stórfellda aukningu í skógrækt á landsvísu eru veruleg ógnun við framtíð vaðfuglastofna hérlendis þar sem langflestar vaðfuglategundir eru háðar opnum, fremur snögglendum búsvæðum og þrífast ekki í skóglendi.

Bent er á grein Tómasar Grétars Gunnarssonar *Búsvæði og vernd íslenskra vaðfugla í Náttúrufræðingnum* en allir sem koma að skipulagsmálum í dreifbýli ættu að kynna sér efni hennar. Í greininni er m.a. rætt um mikilvægi þess að vanda vel til verka þegar kemur að skógrækt til að takmarka búsvæðatap vaðfugla. Ekki er einungis um að ræða það svæði sem fer undir skógræktina heldur hefur skógur jaðaráhrif sem nær töluverða vegalengd út frá honum. Þessi jaðaráhrif lýsa sér þannig að þéttleiki margra vaðfugla er lægri þegar nær dregur skóginum en fjær. Því getur búsvæðatap vaðfugla vegna skógræktar verið umtalsvert meira en augljóst er í fyrstu.

Helstu þættir sem geta stuðlað að vernd vaðfugla eru dregnir saman í 1. töflu sem fylgir með hér fyrir neðan.

Skógræktin við Spákonufell er í halla sem dregur úr neikvæðum áhrifum hennar á þéttleika vaðfugla. Ekki ætti að planta trjám nær votlendinu en nú þegar hefur verið gert og æskilegt ef nýræktun fer fram innan svæða sem lúpína hefur lagt undir sig. Þá ætti að minnka fyrirhugað umfang skógræktar meðfram Skagastrandarvegi til að draga úr neikvæðum áhrifum á vistgerðir og fugla. Á jaðri þéttbýlis Skagastrandar eru opin svæði þar sem skógrækt til fegrunar og landbóta er heimil. Á umræddu svæði (OP7) ætti möguleg skógrækt að vera einskorðuð við jaðar þéttbýlisins. Þar mætti enn fremur huga að endurheimt votlendis.

Ekki kemur fram hvaða trjátegundum á að planta en Náttúrufræðistofnun varar við notkun tegunda sem geta orðið ágengar eins og stafafura og sitkagreni.

Einnig er vert að benda á að sífjarsóley (*Ranunculus islandicus*) er skráð í hlíðum Spákonufells en nákvæm staðsetning er ekki þekkt en búsvæði tegundarinnar er í bröttum skriðum. Sífjarsóley er á valista sem tegund í nokkurri hættu (VU) auk þess sem nýlega var afhjúpað að tegundin er einlend, þ.e. bundin við Ísland. Mögulega er vaxtarstaður hennar í Spákonufelli þegar kominn undir lúpínu en Náttúrufræðistofnun telur engu að síður taka þurfi tillit til þess að þarna finnist sjaldgæf tegund sem myndi líklegast ekki þrífast innan skógræktar.

Á bls. 40 segir: „Engin svæði eru innan sveitarfélagsins flokkast undir C-hluta.“ Það er rétt að engin svæði innan Skagastrandar flokkast sem aðrar náttúruminjar á núverandi náttúruminjaskrá en nú stendur yfir endurskoðun á C-hlutanum svo það gæti breyst.

Þá er óljóst hvað kort sem heitir „Selalátur“ á að sýna en skástrikaða svæðið (Útselir 1982-2012) nær langt inn á land.

Að lokum er sveitarfélagið hvatt til að taka frekari friðlýsingar til skoðunar, svo sem svæði sem njóta hverfisverndar eða mikilvæga fuglasvæðið austast í sveitarfélaginu.

Náttúrufræðistofnun áskilur sér rétt á frekari athugasemdum á síðari stigum.

Virðingarfyllst,

Borgný Katrínardóttir
Líffræðingur
Svið náttúruverndar

1. tafla. Einfölduð tafla úr grein Tómasar Grétars Gunnarssonar (2020). Þættir sem geta stuðlað að ákjósanlegri verndarstöðu íslenskra vaðfuglastofna. Tillögurnar nýtast einnig mörgum öðrum hópum íslenskra fugla. Nánari útskýringar eru í megintexta greinarinnar.

Landgerðir	Aðgerðir
Opið land	Vaðfuglastofnar þrífast á opnu landi af ýmsum gerðum. Mikilvægt er að hafa sem stærst svæði á láglendi með sem minnstu af mannvirkjum og hávöxnum gróðri. Samanlögð áhrif þessa loka landslaginu og valda því að vaðfuglastofnum hnignar. Skilyrði fyrir vaðfugla fylgja hóflegri sauðfjárbreit og hefðbundinn sauðfjárbúskapur er líklega víða ein af forsendum fyrir sterkum vaðfuglastofnum.
Votlendi	Vernd og endurheimt votlendis er mikilvæg þar sem við verður komið. Votlendi er mikilvægt vaðfuglum og öðru dýralífi langt út fyrir mörk sín. Víða er hægt að viðhalda tjörnum og blautum blettum, og jafnvel búa til slíkt votlendi innan um land sem er í notkun, t.d. landbúnaðarland
Fjörur	Gagnlegt er að takmarka umferð manna og gæludýra um fjörur á fartíma á vorin og á varptíma (apríl-júlí) þar sem saman fara fuglarík svæði og mikil umferð, s.s. nálægt þéttbýli og við ferðamannastaði.
Áreyrar og sandar	Hálfgrónar eyrar og sandar á nokkrum afmörkuðum svæðum á landinu, oft meðfram ám og sjó, eru búsvæði verulegs hluta af heimsstofni spóa og fjölda annarra vaðfugla. Í bráð eru þessi svæði í hættu vegna ágengra tegunda, einkum lúpínu, og í lengd vegna loftslagsbreytinga og stýringar vatnsfalla. Rík ástæða er til að vernda verðmætustu svæðin fyrir landnámi lúpínu og fleiri hávaxinna jurta. Hér má til dæmis nefna eyrar meðfram ám á Suðurlandi og sanda við Öxarfjörð og Úthérað.
Skógrækt	Skógrækt, og önnur ræktun hávaxinna plantna, er skilvirk leið til að fækka vaðfuglum og er því mikilvægt að huga að skipulagi skógræktar bæði innan jarða en ekki síður á landsmælikvarða. Við skógrækt ætti að kappkosta að planta frekar færri og stærri skógum en fleiri og minni til að lágmarka lengd skógarjaðars þar sem skógarreitir minnka þéttleika vaðfugla langt út fyrir skógarmörk. Plöntun í halla og á sem minnst grónu landi lágmarkar einnig neikvæð áhrif skógræktar á flesta vaðfugla. Mest er af vaðfuglum á frjósömum og grónum láglendisvæðum og á slíkum svæðum hefur skógrækt mest áhrif á vaðfugla.
Landbúnaðarland	Landbúnaðarland er hagfelld sumum tegundum vaðfugla en mikilvægi þess virðist fara nokkuð eftir því hvað er í næsta umhverfi. Mikilvægt er að hlífa úthaganum í grennd við landbúnað sem mest fyrir öðru raski en hóflegri beit. Órækt í kringum ræktað land, s.s. breiðir óslegnir kantar í kringum spildur, gagnast sem hreiðurstæði. Mikilvægt er að viðhalda tjörnum og votlendi í kringum landbúnaðarland. Líklegra er að ungar sleppi þegar tún eru slegin innan frá og út en öfugt.
Mólendi	Mólendi er enn viðáttumikið og stendur undir stórum stofnum vaðfugla á landsmælikvarða. Mólendi á láglendi og lágheiðum er mikilvægast. Suðurland er mikilvægasta landsvæðið fyrir vaðfugla en þar hefur mólendi verið skert mikið, einkum með frístundabyggð og skógrækt. Mikilvægt er að hlífa stærstu svæðunum sem eftir standa fyrir mannvirkjum og ræktun. Þar eru Lyngdalsheiði og Mosfellsheiði í sérflokki sökum stærðar.
Mannvirki	Vaðfuglar forðast háreist mannvirki, s.s. byggingar og vindmyllur, rétt eins og hávaxinn gróður og vegi. Best er að áhrifasvæði slíkra umsvifa skarist sem mest til þess að þau hafi áhrif á sem minnst flatarmál af búsvæðum vaðfugla á opnu landi. Mörk um fjarlægð milli vatns og mannvirkja (50 m) í skipulagsreglugerð eru of knöpp til að tryggja sjálfsagða fuglavernd.

Heimildir

Tómas Grétar Gunnarsson 2020. Búsvæði og vernd íslenskra vaðfugla. Náttúrufræðingurinn 90 (2–3) bls. 145–162.

